

gospodarske, obertniške in narodne

Izhajajo vsako sredo po celi pólí. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četrť leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četrť leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 12. septembra 1860.

Nauk o reji goveje živine.

Bavarska (parska) vlada je ukazala gospodarski družbi v Unterfranken-u in Aschaffenburg-u, naj napravi prav po domače kratek poduk, kako bi mógli kmetje rejo goveje živine zboljšati.

Ker se ta poduk opira na prave skušnje najumniših živinorejcov, in ker je od konca do kraja lepo zložen, ga podajo tudi „Novice“ svojim bravcom ne le, da bi ga brali, temuč tudi zvesto posnemali. So zlate resnice za vsakega gospodarja, kjer koli si bodi.

Pervič: Kako živino izbérati za pleme.

Če imate gospodarji v svojem kraji že dobro živino, to je, tako, da je dosti velika in močna za delo, dobra za molžo in pitanje, ostanite pri tej domači živini za pleme, in varite se ptuje, to je, nikar ne mešajte ptujega blaga z domačim. Tako dobro domačo parite z domačo; al glejte, da si izberete za pleme le najboljo in da nikoli takega teleta ne obderžite za pleme, čigar mati ima kakošno napako; le teleta od takih krav, ki imajo vse dobre lastnosti, odločite za pleme. Taka domača reja je najbolja, zakaj živina je že vajena kraja (podnebja), klaje in domače rabe, in je zavoljo tega tudi večidel rodovitna. Kdor neprenehoma tako ravna leto za letom, in je tako stanoviten v izberanju najbolje živine za pleme, si bo sčasoma napravil iz svoje domače živine tako lepo in dobro, da bi je skor stari oče ne poznali, ako bi iz groba vstali in prišli sinovo živino gledat. Najboljo živino tedaj zmiraj z najboljo pariti, je prva zapoved umne živinoreje. Dobro si to v glavo vtisnite, gospodarji, da ne za las ne bote prestopili te zapovedi.

Če pa vidite, da vaša domača živina ni dosti prida ne za delo, ne za molžo, ne za mesarja, ne bote nikoli veliko dobička imeli za takim blagom. Treba je, da si poišete bika ptujega boljšega plemena in tega parite s svojimi kravami. To se pravi „križem pariti“. Po tej poti se dobi novo pleme; mlade goveda iz te mešanice imajo ali lastnosti obeh starišev (bika in krave) v sebi, ali pa saj več kervi očetove (bikove). Po tej poti se v takih okoljčinah doseže cilj in konec umne živinoreje najhitreje. Al to se le tedaj zgodi, ako gospodar tu umno ravna, to je, da si izbere takega bika, ki je za njegovo domačo živino najbolj pripraven. Kdor to prezre, ne bo nič dobrega si napravil. Pari enako živino z enako, je druga imenitna zapoved umne živinoreje. Ktero ptuje pleme je pa za tvojo živino najbolje, to ti mora tvoja lastna pamet povedati in pa skušnja. — Ko pa si začel domačo živino s ptujo pariti, ne misli, da z enim takim bikom ali z dvema si že vse opravil. Perve teleta take mešanice še nimajo toliko zboljšane kervi v sebi, da bi mógle zdaj že vse dobre lastnosti imeti za pleme; verjemite nam, da tak junček ne bo še nič zboljšal domače reje. Komur je mar si izrediti stanovitno dobro pleme, mora neprenehoma najmanj 10 do 12 let spušati takega bika; še le po tem se bo dobra kri njegova prelila v zarod domači. Še le tedaj, kadar imaš telice iz tretjega rodú ptujega bika, si moreš ob-

deržati tudi junčka iz tega rodú za pleme; vse prejšne junčke daj rezati.

Drugič: Kakošen bik naj se izbere za pleme?

Na biku je sila veliko ležeče; zakaj po njem podedva tvoja živina dobre ali slabe lastnosti. Kteri bik je dober, mora skušnja poterditi; na podobi njegovi se ne vidi to vselej. Vendar tudi že podoba nekaj kaže, zato si izberi za pleme bika lepega in lepo vstvarjenega, ki ima lahko glavo, široko čelo, žive oči, tanke in lepo razpete rogove, tanke, široke ušesa, močen pa kratek vrat s širokim zatilnikom; za plečom ne sme biti udert, križa in ledja mora biti ravnega, rebra močno okrogle, križ dolg, rep tenak in neprevisoko vtaknjen; noge močne in lepo postavljene; mošnja krepka; sicer mora žive in iskrene nature biti. Len bik, ki ne mara za kravo, ni rodoviten. Na starosti je sila veliko ležeče. Dokler ni bik poldrugo leto star, ni za pleme; mlajši bik je otrok, ki ne prelije dobrih lastnost v svoje otroke. Bik, ki je eno leto in pol star, naj se spuša še le po malem, da ob moč ne pride; še le ko je 2 leti star in se dobro redí, more več opraviti. Žalostno je, da so v nekterih krajih ljudje tako neumni, da že leto stare bike spušajo, — to je velika škoda za bika samega, pa tudi teleta niso nič prida za pleme. Kakor hitro pa bik len prihaja in je težak postal, kar se večidel v 6. letu zgodi, ni več za pleme pripraven. Dajte ga preč! Poldrugo leto staremu biku naj se v prvem letu ne pripelje več kakor 40 do 50 krav; starejši biki se smejo v takih krajih, kjer se krave celo leto pojajo, na 90 do 100 krav spustiti; v takih krajih pa, kjer se krave le skozi 3 do 4 mesce pojajo, se ne sme na bika čez 70, k večem 80 krav šteti. Več kakor dvakrat na dan se ne sme bik nikoli spustiti.

(Dal. sl.)

Gospodarske skušnje.

Kako se dá več krompirja pridelati.

V „Centralbl.“ se bere to-le: Že večkrat se je priporočevalo, naj se zavoljo obilnišega pridelka poterga krompirju cvét. Al od druge strani se je spet reklo, da se ne plačajo stroški tega dela s tem, kar se krompirja po tem več pridelala. Belgiški kmetovavec Géliodt pa je to reč iznova prav natanko skusil in se pri tej skušnji prepričal, da se vendar-le dá z velikim dobičkom to opraviti. Skusil je to pri neki znani sorti, ktero je vsadil na veliko njivo. Na eni polovici te njive je pustil krompir, kakor je rastel, na drugi polovici pa mu je trikrat vse cvetje osmukal. In vidil je, da je krompir na tej drugi polovici veliko čverstejše rastel, kar so stebila že odzunaj pokazale.

Pridelal je krompirja na drugi polovici njive 18.580 funtov na oralu.

Pridelal je na prvi polovici pa 13.920 funtov na oralu; tedaj na uni 4.660 funtov več.

Stroški za 20 dni so znesli 9 gold. Za večji pridelok krompirja (po 1 gold. 20 kr. cent) pa je skupil 55 gold. 80 kr., tedaj je bil za 48 gold. in 80 kr. na dobičku. Gosp. Géliodt priporočuje tedaj z godaj s terganjem cvetja

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pòli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 19. septembra 1860.

Strašni keбри na Gorenškem

ali vprašanje:

Ali gremo naprej ali nazaj?

Če premišljuje, kako se ravna v sedanjih časih na več krajih, res ne morem razločiti, ali gremo naprej ali nazaj.

Veliko se priporoča po „Novicah“ in „Pratiki“ in po drugih gospodih, kako naj bi skerbno kebre oberali, da ne bi pokončavali drevés. Res so keбри huda nadloga vsemu rastlinstvu in po njih zasrani červi, ki so spodjedli že tavžent in tavžent drevesc.

Al jez z žalostjo gledam na še druge strašne kebre, kateri sadne drevesca z deblom vred do zemlje požrejo. Ljubi moj sosed! ako te mika zvediti za te škodljivce, pojdi z mano po Gorenškem, pa ti jih bom pokazal; pa tudi gospode prosim, naj gredó z mano eno pot, da bojo vidili, kako in kaj. Kadar pridemo na kraj, kjer so keбри vse druge baže kakor pomladanski požerli drevesa, vam bom že pokazal, da resnico govorim.

Poglejmo od Radoljce gori vèn, za Savo po stezah čez gmajne, — potlej pa od Lesec gori vèn spet po stranskih stezah, da pridemo v Mostah na cesto. Tukaj gori se vidi na več krajih ravna pa prazna gmajna; le redko je kako drevo, so pa majhni germiči in slaba trava; poletni čas se živinica na teh gmajnah muham brani. Jez pa ne morem zapopasti, kako da je toliko lepega prostora brez dreves; po vseh teh gmajnah bi 1000 drevés lahko posadili tako poredkoma, da bi še nikjer gojzda ne bilo. Ne vem, kje imajo ti ljudje tako obilnost, da lahko pusté take prostore tako mertve ležati. Kar jez pomnim, je zmiraj tako; znabiti da so že davnej „strašni keбри“ drevje požerli, zdaj pa nobenega ni, da bi kaj zasadil, da bi saj njih živina poleti v senci stala. Okoli vasí po teh krajih imajo še precej sadja, pa bi ga lahko še veliko veliko več imeli.

Na drugem kraji Save se pa spet vidijo lepe ravne senožeti. Pojmo na Dobravsko pogledat. Tukaj je spet nekoliko ravnine; imajo senožeti, pa tudi nekoliko lepe gmajne; zgoraj bolj pod robom stoji vas Dobrava. Iz Dobrave gremo na Sasp. Od vasí je en čas prav lepa steza po ravnem polji, pa na enkrat se znajde človek na verhu stermega brega; ta breg je gmajna; stezà gré skorej naravnost doli, z majhnimi vinki sèm ter tjà; kadar je mokro, je prav gerdo. Pod bregom pa teče precej velika voda Radovna, čez katero je majhen most; koj na zgornji strani je pa precej velik slap; vsa voda je vkup stisnjena s skalami, da teče kakor po žlebu precej visoko.

Ta breg, čez kterega smo zdaj prišli, je dobavska gmajna, pa je dolg noter do Save, in spet po drugi strani zraven Save góri. Po tem bregu za Radovno proti Savi ni gojzda; večidel je slabo germovje. Pa pred več leti so imeli Dobravci med tem germovjem prav veliko sadja, hrušk, češpelj in družega sadja; posebno je bilo proti izlivu Radovne v Savo prav veliko lesnik; košate in velike so bile, pa tudi dobre in sladke so bile nektere. Lesnike so bile srenjske; revni ljudje na Dobravi so jih smeli trest

hoditi; kdor je bil priden, si jih je lahko veliko za zimo napravil; bila je velika pa skrita zaloga pred tujci. Lejte, ljubi moji, večidel vse te lesnike so „strašni keбри“ požerli, — z deblom vred do zemlje pozobali.

Kaj ne, ljubi moji, to ni majhna reč, take strašne kebre med sabo imeti. Te baže keбри imajo tako pamet kakor tisti osel, ki je v kapnico padel in je rekel: naj raste trava ali pa ne, kadar mene na svetu ne bo. (Dal. sl.)

Nauk o reji goveje živine.

(Dalje.)

Tretjič: Kakošne krave naj se izberajo za pleme? Čeravno se mora pri živinoreji na izbero dobrih krav za pleme ravno tako gledati kakor na bike, vendar to ne more vselej tako natanko biti, ker, kdor krave redí, hoče od njih tudi telet imeti, sicer nima dobička pri njih. Komur je pa vendar le mar, svojo živinorejo zboljšati, bo saj teleta od slabejih krav mesarju prodal, in si le teleta od boljših molznih krav za pleme obderžal. Dobra krava mora čedne ne pa bikaste postave biti, drobno glavo, majhne in tanke rogove imeti; ušesa naj so tanke, vrat stegnjen in tenak, zadnji del života slokast in stegnjen, rep pa dolg in droban; nogé naj so tanke, koža mehka in tanka, dlaka kratka in svitla, vime (posoda) pa veliko z debelimi mlečnimi žilami. Take krave si izberaj za pleme, ako hočeš svoje blago zboljšati. — Če je telica že tako izrašena, da ji, ako se ubreji, to za njeno lastno rast ne škoduje, se zná tudi za pleme k biku peljati. Koliko mora pa telica stara biti, da je za pleme prava, bo marsikdo poprašal. Na to se mu ne dá natanko odgovoriti; nektere so godne poprej, nektere pozneje. Najpripravniše so take, ki so eno leto in pol stare.

Četertič: Kdaj se mora krava ali telica k juncu peljati? Kadar postane krava ali telica nepokojna in jame večkrat po bikovo mukati, se pogostoma k scanju pripravlja, se ji spolovila odperajo, in se iz njih vlečljiva žleza poceja, ali pa če krava na kravo poskakuje in po malem molze, takrat se mora k biku peljati. Krave se gonijo po navadi le 24 do 36 ur, in ker se le o ti dōbi ubrejijo, mora živinorejec na čas pojanja dobro paziti, da se ne zamudi. Če se krava ali pa telica v teh 18 do 24 urah k juncu pelje, se najberže ubreji. Pri nekterih kravah pa se tako očitno ne spozná, kadaj se gonijo; one se tako rekoč na tihem gonijo. Pri teh se mora pa še bolj natanko na pojanje paziti; sicer se ne ubrejijo. — Krava je večidel že o prvem skoku breja; če se začne pa ktera v treh ali štirih tednih zopet goniti, se mora vdrugič k biku peljati. Če se pa primeri, da se kakošna rejena krava vsacih 8 ali 14 dni goni, se bo ubrejila najpoprej, če se ji puša, preden se k biku pelje, in kake 4 do 6 funtov kerví vzame. — Če je krava k biku pripeljana mirna in pokojna, misli si, da si pravi čas zadel; če se pa bika brani in je nepokojna, raje čakaj še kakošnih 24 ur, ker sila ni nikjer dobra.

Petič: Kako se breje krave gleštajo? Krava je breja, ako se več ne goni. Še bolje se pa to spozná,

ako krava raje in več žrè kakor poprej, pa ni bolj vam-pasta; ako večkrat poležva, bolj po pičlem molze, in ako ima mleko več smetane kakor pred. Gotove znamenja bre-josti se pa še le konec petega mesca zapazijo. Zadnja stran života se na obé strani razširja, in če roko na la-kotnico, zlasti na levo stran položiš, ali pa pest polahkoma na trebuh pritisneš, boš telička gotovo v maternem telesu čutil, pa tudi večkrat vidil, da se giblje; ako pa s to skušnjo tega ne zapaziš, daj ji merzle vode piti, pa glej v tem na trebuh, ali se teliček v maternem telesu ne zgane. — Breje krave moraš dobro rediti in gleštati, če si hočeš dobrih telet za pleme prirediti; spridenega ali slabo spravljene sená ali otave, bolnega ali že kaljivega krompirja, kisle pijače ali kislih vinskih preš, ali zmerzje-nega krompirja ali repe itd. ne pokladaj brejim kravam; taka piča je kravam kakor tudi teletom zlo škodljiva. Na premembo klaje spomladi moraš posebno skerb imeti, glej, da ne boš mahoma od poletne klaje k zimski, ali pa od zimske k poletni prestopil, ampak krave le počasi te ali one kerme privadil. Vari, da ne bo druga živina breje krave bôdla ali z rogmi suvala, potiskala ali žokala, kadar živino na vodo goniš, ker tako bodenje dostikrat pripomore, da krava zverže; razun tega moraš brejim kravam tudi bolj pogostoma nastiljati, da bodo na mehkem ležale. Tla, kjer breja krava v hlevu stoji, ne smejo zadej prenizke biti, to utegne kravi trud napraviti. Breje krave se morajo pogo-stoma štrigljeti, da imajo vedno čisto kožo; kdor krave snažiti opušča in zanemarja, mu shujšajo s teleti vred. Do-kler krava obilo molze, se mora vsak dan po dvakrat do čistega pomolsti; če ima pa krava že po malem mleka, ne molzi je več, kar se po navadi 8 do 10 tednov zgodi, preden se krava oteleti. Le malo krav je, ki delj časa mol-zejo; take se morajo vedno molsti pa le po enkrat na dan.

Šestič: Kdaj se krava oteleti? Breja krava nosi po navadi 40 do 41 nedelj, nektera delj, nektera tudi manj časa. Da se bo krava kmali oteletila, se spozná iz nasled-njih znamenj: Vamp vpada, lakotnice in križ vpadejo, vime se napne in polno prihaja. Potem se jame neka bela žleza iz spolovil cediti; spolovila postanejo ohlapne in v vime mleko priteka. Krava postane nepokojna, pogostoma renči, se dostikrat vleže, pa kmali spet vstane in se jame nape-njati. Zdaj se prav za prav prične obravenje, katero navadno le 5 do 10 minut terpi. Če ustane krava koj, ko se je obravila, se popkovina sama preterga; če pa krava sama od sebe ne vstane, tako se mora popkovina kake 3 pavce pod telečjim vampom podvezati in pod podvezo s škarjami odrezati. (Dal. sl.)

Cesarski ukaz.

Starost telet določiti, da se potem določi užit-ninski davek (Verzehrungssteuer), je c. k. ministerstvo dнарstva ukazalo, da vse teleta, ktere so mlečna kleš-nika (to je, dva srednia zoba) že pometale, imajo za več ko eno leto stare veljati, naj sta stanovitna klešnika že po-polnoma prederla ali pa še ne.

Opomin našim kmetijskim gospodarjem.

Ne zamerite nam, ljubi moji, da Vas morajo „Novice“ danes enmalo okregati.

„Komur ni svetovati, ni pomagati“, je že star pre-govor, in skoraj bi rekel, da tudi Vas zadeva v tistih rečeh, ki se tičejo živinskih bolezin.

Na Gorenškem imajo letos po planinah dokaj garje-vih ovac; rekli pa so nam, da imajo „neznano“ bo-lezen, ktere ne pomnijo nikdar pri njih. Zna biti. — Na Krasu morí vrančui prisad (čerm, metljaji) goveda, pa spet so nam pisali, da jim je „neznana“ bolezen. Tudi to zná biti.

Al za Božji čas! dragi moji, zakaj si ne oskerbite tistih pomočkov, ki Vas peljejo k spoznanju bolezin in kako bi se jih ubranili. Ti pomočki so bukve, v kterih so vse živinske bolezni na drobno popisane in je tudi povedano, kako naj se ž njimi ravná.

Te bukve se imenujejo „Živinozdravstvo“, ki sta jih v domačem jeziku izdala dr. Bleiweis in dr. Strupi. Ko sta jih pisala, sta mislila, da bota skazala našim go-spodarjem veliko dobroto in da saj vsaka vas si bo omislila te bukve — al zmotila sta se. Koliko gospodarjev ima nek te bukve? Skor da bi jih lahko na perste šteli! Na Nemškem ima vsak gospodar kakošne take bukve, da si vé pomoči v sili ali da lože spolnuje to, kar mu poklicani ži-vinozdravnik svetuje; zato je takih bukev na milijone med ljudmi. Dr. Bleiweis, ko je še na Dunaji bil, je spisal zdravilske bukve za konjske bolezni v nemškem jeziku, in čeravno jih je pred temi bukvami že na milijone bilo med Nemci, so vendar v kratkem času tudi njegovih pokupili blizo 10.000.

Naši ljudje pa ne marajo za pomoč, in kadar sila pride, le jokajo in stokajo, pa si ne vejo nič pomagati ali pa rabijo — neumne reči.

To menda ni hvale vredno, in res je, kar pregovor pravi: „komur ni svetovati ni pomagati“.

Popis cerkniškega jezera.

(Dalje.)

Vélika Karlovca.

Vélika Karlovca je nasproti vélikemu Oberhu, ker vé-liko Oberh je poglavitni začetek cerkniškega jezera, ako-ravno ima še veliko družih pomočnikov, kakor so že popred popisani bili. Al le véliki Oberh stori jezero; vse druge pritoke bi v kratkem druge jame, kakor so popisane, in pa obé Karlovci požerle. Véliki Oberh je velika zaloga voda, ki se stekajo v jezero.

Ravno temu nasproti ste obé: vélika in mala Karlovca, posebno pa vélika, ktera, kadar velika voda v jezeru na-raste, s svojo veliko močjo na to veliko žrelo tiši in s tako močjo vodo va-nje vali, da vsak čoln precej s sabo potegne; tudi dva še tako močna čolnarja se ne ubranita, če sta blizo, da bi ju noter ne potegnilo. Al ljudje, ker to po-znajo, se v tako nevarnost ne podajo; zato pa tudi še no-benega ni požerlo, družih reči pa, kakor trame, drevesa, čoke itd., je že veliko veliko požerlo. Kadar pa voda začne vpadati, tudi tukaj začne počasi noter lesti. 82 sežnjev je pod grič luknja, čez pa tudi ne more, ker je grič precej visok. Kadar je voda majhna, se pa dva brez strahú noter peljeta, samo da se proti dereči vodi branita, da na skale ne zanese čolna. Kadar je voda prav majhna, se pa eden brez skerbí vèn in noter pelja.

V letu 1844 pod tedanjim kantonskim gospodom Fran-c Zoretom, ki so bili naš iskreni vižar, smo se bili dobro poprijeli jame trebiti, in spred takih, kjer je bil svet visok, da niso mogle vode požirati, smo ga odkopovali. Od takrat je jezero v veliko boljšem stanu kakor je bilo po-pred. Koliko se je po tem na nizkih senožetih spremenilo! Namesto bičja in teršce zdaj dobro seno raste. Akoravno voda še zmiraj od časa do časa senožeti zaliva, je vendar seno za živinsko klajo drobno, za spomlad je pa pre-malo tečno, s tem pa si bolj robo prihranimo, kar nam za spomlad prav pride.

Dobro se je to delo splačalo, — pa kaj, ko je od ti-stega časa vse popolnoma opušeno, kar bom pozneje povedal. Dobro je bilo, al kaj, ko za najboljši pomoček v véliki Karlovci nismo vedili!

Kar svet stoji, še tega noben človek vidil ni, ker se v nobenem popisu ne najde; tedaj lahko rečem, da sem jez pervi iznajdel, kar je od pervega tamuna naprej, 116 sežnjev daleč. To se je pa tako zgodilo: Vidil sem Kar-

Koliko poti v Postojno in Ljubljano so že morali možem plačati v tistih menda dvajsetih letih pravdarije; koliko najlepših hrastov so že iz Boršta in Sušice izpeljali, da so dohtarja plačali, dasiravno sebi le kolnic ali pesta ne privošijo; koliko jeze, kletvine, pretepanja pastirjev in blaga se je v tistih 20 letih že zgodilo, pa se vendar še vedno pravdajo! Marsikdo se bo morda začudil: 20 let! Kdo bi se ne čudil — toliko pravnih dohtarjev, toliko sodnikov in pisavcov, pa dokler hrastje zeleni, tudi pisarske mize na terdnih nogah stojé! Tam na virih Nila, kjer jim solnce navpik sije, da so černo zatamneli, jih še ni razsvetlila luč modrije pravdoznanske prižgana na visocih šolah; zato se le enkrat vdarijo: kdor zmaga, on je mož; gojzd je pa le za kakošen hlod poškodovan. Ker je pa že taka, menim, da bi delavci v vinogradu ne mahnili z lopato čez mejo lastne brajde, ako bi skusili terto tudi té lizavke kolikor toliko oprostiti. Vem, da se ta in uni boji lopato na kamnu skerhati; pa vedi, kovač je moder mož: jo bo prevaril, kakor vé in zná. Al sebičnost tako rada tlači roko za hlačni pas in vleče mrežo čez mesto, terg in vas, kakor pajk čez brinjev germ in tertni plod. Pa naj bo — „videant consules!“ Mi pa poglejmo kaj in kako še dalje.

(Dalje sledí.)

Nauk o reji goveje živine.

(Dalje.)

Sedmič. Kako krave in teleta gleštati, dokler so še pri sescu? Berž ko se krava oteletí, se ji tele dá, da ga obliže. Kmalí potem se tele na noge skobacá in po maternem vimenu sega; ker je pa še slabih nog, ga je treba podperati, da ne pade. Gospodar in gospodinja dobro varita, da se popred krava ne pomolze, ker ravno prvo mleko je za tele posebno dobro.

Ko se je krava oteletila, se ji dá moka z vodo piti, enmalo pozneje pa nekoliko moka z rezanco zmešane. — Perve 3 ali 4 dni po teletu je dobro, če se kravi manj, toda lahko prebavljive trave dajé. Potem še le naj dobiva navadne klaje, kolikor je potrebuje. Če se ji namreč več in boljše kerme poklada, tem bolj bo molzla in dobrega mleka imela. Slaba in spridena piča škodova mleku in napravi teletu dostikrat nevarno dristo.

Tele naj se v hlevu toliko od krave k jaslim priveže, da je doseči ne more. Perve dni se po štiri ali petkrat sesati pušča, in vselej ob tisti uri na dan. Ako bi pa tele vimena do čistega ne izpraznilo, se mora krava po tem do zadnje kaplje izmolsti. Tako se odverne ovčec na vimenu.

Pervega teleta nikoli ne obderži za pleme (rejo), ravno tako tudi telet od prestarih krav ne gré za pleme pušati; najboljšé je, če se mesarju prodajo. Teleta so za pleme najgorše od krav srednje starosti, to je, med 5. in 12. letom, in tudi od takih se morajo le tiste teleta za rejo odbrati, ki so že pri sescu močne, žive, in lepe postave.

Za teleta, ki se za pleme puščajo, ni zadosti, da imajo sesati kolikor hočejo, ampak se morajo tudi potem, ko so odstavljené, skerbno gleštati in rediti. Kdor telet že v prvi mladosti ne zanemarja, ampak jih skerbno redí, si bo gotovo dobro blago za pleme izredil. Dokler je tele še majhno, mora na suhi, mehki in pa čisti stelji ležati, in to ležišče ne smé blizo vlažnega zida ali mokre stene, ali pa na takem kraji biti, kjer bi preveč sapa skoz vlekla, sicer bo bolehalo; teleta, ki so pri tamnih, zatuhlih in nesnažnih jaslih v hlevih privezane, se ti ne bodo nikdar po volji redile. Če hočeš, da se ti bo tele dobro ponašalo, daj mu snažen in srednje gorak hlev, ne daj, da bi v blatu stalo ali ležalo, ampak skidaj dan za dnevom hlev. Ko je tele že kake 3 tedne staro, ga moraš vsaki dan s kako mehko slamo odergniti, pozneje pa s kertačo čediti in snažiti.

Osmič. Kako naj se teleta odstavljajo? Tiste teleta, ki so mesarju namenjene, naj sesajo po 3 do 4 tedne; mlajše so prepovedane za mesnico zato, ker njih mehko meso ni dobro in tudi zdravo ne. Take pa, ki se za pleme odločijo, se morajo najmanj 6 tednov pri sescu puščati. Take teleta tedaj, ki ostanejo toliko časa pri sescu, so močne in krepke in se lahko maternega živeža odvadijo. Kdor tele toliko časa pod kravo spušča, se mu ni treba bati, da bi mu odstavljené shujšalo; ampak ostalo mu bo verlo, čilo in serčno, dlake kratke in svitle, da ga bo gotovo vesel.

Kadar so teleta že po 4 nedelje stare, se začnejo malo po malo odstavljati, tako, da preden se odstavljené tele sesati pustí, se krava poprej nekoliko izmolze in vedno manj mleka za tele v vimenu pustí. In ker tele pri prikrajšanji maternega živeža shajati in lakote prenašati ne more, je primorano, po drugem živežu segati; take klaje se tem hitreje privadi, če se na dan le po trikrat, pozneje po dvakrat in nazadnje le po enkrat sesati pustí. Da se pa teliček poprej vode privadi, naj se mu izperva nekoliko mleka v kakošni golidi ponudi, pa ne potem, ko se je že pri materi nasesalo, ampak vselej pred sesanjem, sicer ne mara za vodo.

Ko se začne tele odstavljati, se mu mora drobne, zlahne, tako imenovane „telečje merve“ pokladati, toda mora v kratko rezanco rezana in nekoliko z moko potresena in pomočena biti; poklada se mu pa le v malih porcijonih po šest- do osemkrat na dan. Ko je tele že skoz celi teden le po enkrat na dan sesalo, se zná potem popolnoma odstaviti, in če je moč, naj se v drug hlev spravi, ali pa saj tako deleč od krave dene, da ga saj viditi ne more. (Kon. sl.)

Popis cerkniškega jezera.

(Dalje in konec.)

Popis male Karlovce in sosednih jam.

Mala Karlovca je sicer majhna, al zaslužila bi biti vélika. Res je, da ob veliki vodi vélika Karlovca več vode požrè; al kakor velika voda mine, ne požira potem le male vode celó nič, zato, ker je pred njo višji svet, kakor pred malo Karlovco. Mala Karlovca je že tri dni poprej bila pregledana, pa se ni toliko popravila v nji našlo kakor v véliki. Res je, da je njeno žrelo majhno, ktero smo že leta 1844 razstrelili (namreč od male Karlovce); zatega volja tudi nismo hotli s čolnom noter iti, kjer bi ga pa bili potrebovali v enem kraji, da bi bili šli čez vodo, kjer je bilo še dosti prostora naprej viditi. In to naj bi se storilo, če je še naprej dosti prostora, da bi se vedilo zunaj še razstreljati. Če se pa pozneje luknja zatisne, naj se mala Karlovca v ti časti pustí, kakor jo zdaj ima. Res je, da so v nekterih mestih visoki griči, pa so okoli nižji otoki; ali kakor zdaj ona manj vode od vélike požira, bi bilo še dosti za popraviti, pa brez velike pomoči bi se to ne naredilo, ako daljno preiskovanje boljšega ne pokaže. Pa to bi kaj dosti dela prizadjalo, ker so grablje pri obeh Karlovcah preč; zdaj je voda toliko nanesla noter šare, da že malo požirate.

Zraven te je blizo nazaj star grad, pa le ime in kaj malih ostankov zida; spodaj gré pa vse zaporedoma skozi kamenje vode noter, pa še bolj nazaj na drugem kraji starega gradú, ker se imenuje „svinska jama“. Od te je znana stara povest „od hude jame“. Bil je mladeneč, ki je k deklici se vozil od šteberskega gradú, pa eno noč je voda s čolnom vred ga požerla. *) Iskali smo tam kako luknjo, pa je nismo najdlí; lahko pa vendar je, ker stari grad je kakor nalašč vèn iz gojzda v jezero spuščen rob, okoli kterege močno okrog in okrog voda pod-nj letí in

*) „Novice“ so to povest nam v letošnjem tečaju lepo povedale pod napisom „Slovenski Leander“.

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 31. oktobra 1860.

Nauk o reji goveje živine.

(Dalje in konec.)

Devetič. Kako gré teleta gleštati, ko so odstavljenе bile in dokler niso leto stare? Kdor svojemu teletu po odstavi celo leto prav dobro ne poklada in ga pridno ne glešta, ta si nikdar ne bo pridnega in za plemo popolnoma pripravnega živinčeta izredil. V prvem letu raste tele pri dobri piči najbolj; kdor tedaj v prvem letu tele zamori, je škoda misliti, da bi se mu v poznejih letih skolehalo in okrepcalo. Teletu srednjega plemena se mora, ko se odstavi, vsaki dan po 4 funte dobre in tečne merve, ali pa 2 funta ovsenega droba ali drobu zadnjega žita pokladati, — teletu težkega plemena pa se mora po 5 do 6 funtov tudi dobrega in tečnega sená in poltretji funt žitnega drobú dajati. Kdor po ti meri teletom poklada, mu bodo čversto in spešno rastle in se redile, da jih bo res veselje viditi; razun tega jim mora k tej kermi pa še, da mu ne bodo pešale, vsak mesec po funtu sená prikladati, tako, da dobivajo proti koncu prvega leta vsaki dan po 18 do 20 funtov tečne klaje. Pri slabih klajih ne misli, da se ti bodo teleta dobro redile; iz nič ni nič, je že stari pregovor! Zato moraš teletom najboljšega in v lepem vremenu spravljenega sená pokladati. Posebno skerb mora živinorejec pa za tiste junčke imeti, ktere misli za plemenjake (bike) pustiti. Le če je mlada živina že dosti močna, je pozneje dobra za plemo; revna stvar ni za to.

Poglavitno vodilo pri telečji klaji je, da se jim le zmiraj ena klaja poklada; jim zdaj ene, zdaj druge piče dajati ni dobro; večkrat premenovana klaja teletom dostikrat tako škoduje, da jamejo bolehati od nje; zato je najboljše, da se jim v prvem letu le suha kerma daje. Če pa živinorejci živino na tako pašo gonijo, kjer se obilo dobre in tečne paše nahaja, znajo tudi teleta, kadar so že po 5 do 6 mescov stare, spušati, toda nikoli ne tešče, ampak še le takrat, kadar je že rosa zginila. Kjer pa ni na pašniku sence dovolj, da bi živina zavetje pred solncem imela, naj se saj teleta o poldne domú gonijo, da jih ne bo solnce celi dan prepekalo; ravno tako se morajo tudi zvečer s pašnika domú goniti, preden jame rosa padati. — Ondi, kjer se živina na pašnik goni, se teleta dovolj v prostem zraku izletajo in prehodijo, kar jim je za njih rast in zdravje sila potrebno; tam pa, kjer se živina v hlevu redi, se morajo vsak dan kake dve uri na dvorišče spustiti, da se dobro na prostoru izletajo. Pred vsem drugim mora gospodar skerbeti, da so teleta v prvem letu vedno v toplem hlevu, in da jim, kar je moč, tudi s čedno steljo nastilja; ker teleta, ki so v vlažnih, merzlih in nečednih hlevih, naj jim še tako dobre piče daješ, se ti ne bodo nikoli po volji ponašale. Naj si omislijo kjerkoli vaščanje bika, če tudi najboljšega plemena, jim ne bo junec tako dolgo v pravo korist, dokler ne bodo telečje reje in strežbe zboljšali.

Ravno tako važno delo je tudi, da se na snago in čišenje kože gleda. Tele mora vsaki dan s kertačo oč-

jeno ali pa saj s slamo dobro odergnjeno in osnaženo biti. Le lenuh bo trobil, da telet ni treba čediti.

Kdor se bo po teh podukih ravnal, se z dobro in obilno klajo preskerbel in si svitál, zračen, gorak, prostoren, in z eno besedo živiniz drav hlev napravil, obljubim, da bo v malo letih svojo živino jako zboljšal in si svoje dohodke veliko pomnožil. Pri vsem tem bo pa vendar pri živini malo opravil, vés njegov trud bo zastonj, če ne bo ob enem tudi za zboljšanje senožet in travnikov skerbel, da bi več in boljše piče pridelal, kolikor je za rejo zboljšane živine potrebuje. Umen in prebrisan gospodar pa ne bo nikoli več repov v hlevu terpel, kakor le toliko, kolikor jih prerediti more.

Hlevi, v kterih živina večji del svojega življenja preživi, veliko pripomorejo k bolji živini; ni tedaj vse eno, ali so prostorni ali tesni, svetli ali temni, zračni ali zaduhli. Dober hlev mora tako prostoren biti, da ima v njem živina prostora dovolj, da ne stoji na tesnem; visok je najmanj 10 do 11 čevljev in svetál tako, da se v njem vse, kar je, razločno vidi. Hlev mora biti suh, poleti hladan, pozimi gorak in tako napravljen, da se dá lahko prevetriti, kadar je treba. Tla naj so iz cegla napravljene in za živino naj je žleb, po kterem se živinska scavnica iz hleva odceja.

Kako slabe goríce popravljati.

(Dalje.)

6. Saditi:

a) rožje, ktero se s tersa, dobrega tersa, nareže, se mora spomladi saditi pred kopjo; če je mokro leto, se prime in raste. Jame se morajo najmanj na dve matiki globoke kopati, rožje na pol čevlja narazno nasaditi, dobre zemlje ali drobnega gnoja notri nasipati, kajti goričina zemlja, posebno po bregih je slaba, in sajeniki v suhih letih ne rastejo radi, zato jih podlevati moraš;

b) kjučeece. — Toti se napravijo, da se dobrega tersa, rožje, poldrugi čevljev dolgo, nareže v rezi, pri kolencu na debelem koncu lepo okroži, po stotinah v snope ali rožance skičeno vkup zveže, na sprotiletje (pomlad) na vuhkem mestu ali v senci tako globoka jama v zemljo skopa, da toti rožanci se v zemljo skrijejo. Morajo se napak, z veršiči doli obrnjene, v jamo djati, zgorej na nje maha nadevati, da jim vuhkoto derži, in tako z zemljo pokriti. Do Ivanjšeka toto rožje požene korenje na debelejših koncih zgorej pod mehóm, in tedaj se mora iz zemlje vzeti in ko je mokro saditi. Morajo jame se zadosti globoko skopati kakor pri ovem rožji, ne pregosto ne prerediti rožje v zemljo navtikati, dobra zemlja ali droben gnoj dati, zakopati, pa dobro zatlačiti, da se raje primejo;

c) podpa znjače ali grebenice (grobance) take vlačence, ktere kopač o kopi samo pod eno pažo v zemljo dene, kakor globoko kopa. Tote tudi zadej in spredaj iz zemlje stojijo in grojzde prinesejo. V jeseni se pri tersu zodrežejo in spipljejo, ali pa na sprotiletke, kadar se začne grobati ali saditi. Mora se jim jama globoka skopati, tako